

LAUSUNTO

25.11.2024

Asia: kirjallinen lausuntopyyntö HE 173/2024 vp

Sosiaali- ja terveystieteiden

Ensi- ja turvakotien liitto ry kiittää sosiaali- ja terveystieteiden lausuntopyynnöstä.

Hallituksen esityksen tavoitteena on toteuttaa pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmaa, jonka mukaan hallitus uudistaa alkoholipolitiikkaa vastuullisesti eurooppalaiseen suuntaan ja jatkaa vuonna 2018 tehtyä alkoholilain kokonaisuudistusta. Hallituksen tavoitteena on reilun ja avoimen kilpailun edistäminen. Esityksen mukaan tavoitteena on luoda edellytyksiä kotimarkkinoiden kasvulle sekä suomalaisten hyvinvoinnin ja vapauden lisääntymiselle. Tavoitteet ovat siis pääosin elinkeinopoliittisia.

Alkoholipolitiikan keskeisin tavoite tulisi kuitenkin olla alkoholilain 1 §:n mukaan vähentää alkoholipitoisten aineiden kulutusta rajoittamalla ja valvomalla niihin liittyvää elinkeinotoimintaa alkoholin käyttäjilleen, muille ihmisille ja koko yhteiskunnalle aiheuttamien haittojen ehkäisemiseksi. Alkoholi ei ole tavallinen kulutushyödyke, joten sen vertaamista päivittäisiin kulutustuotteisiin sekä niiden kilpailulle ei pidä tehdä sen aiheuttaminen haittavaikutusten takia. Alkoholin vapauttaminen ja kotiin tilaamisen helpottaminen ei lisää suomalaisten hyvinvointia, vaan päinvastoin lisää haittoja niin yksilön kuin hänen läheistensä hyvinvoinnille.

Alkoholin saatavuuden helpottaminen lisää haittoja lapsille ja perheille – palveluja heikennetään samanaikaisesti

Esityksessä sanotaan, että kokonaisuudessa tämän hallituksen esityksen itsenäiset vaikutukset sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän kuormitukseen olisivat luonteeltaan pääosin negatiivisia, mutta vähäisiä. Haitat näkyvät erityisesti perheiden ja lasten arjessa. Ensi- ja turvakotien liitto esittää syvän huolen aiheesta nimenomaan lasten näkökulmasta.

Hallitus on tehnyt tänä vuonna useita päätöksiä, joilla heikennetään ihmisten mahdollisuutta saada apua ja tukea tilanteeseensa, mikäli heillä on haasteita alkoholin kanssa. Samaan aikaan hallitus on tehnyt päätöksiä yksi kerrallaan, joilla vapautetaan alkoholipolitiikkaa eri tavoin. Näissä päätöksissä on jäänyt vähemmälle arviolle se, että alkoholi ei ole normaali kulutustuote ja sen vapauttamisen kielteisiä vaikutuksia on vähätelty varsinkin lasten näkökulmasta. Hallituksen tähän mennessä tehdyt päätökset

yhdessä heikentävät suomalaisen yhteiskunnan jäsenten, etenkin lasten hyvinvointia ja turvallisuutta.

Esityksessä myös sanotaan, että hallitus on sitoutunut parantamaan päihde- ja mielenterveysterveysten liittyviä palveluja. Käytännössä näin ei näytä olevan ja kannamme suurta huolta nykysuunnasta. Eri sote-järjestöt ovat vastanneet suuresta osasta mielenterveys ja päihdepalveluja, varsinkin matalan kynnyksen palveluiden ja tuen järjestämisestä. Järjestöjen rahoitukseen tehdyt mittavat leikkaukset vähentävät oleellisesti erilaisia tuen muotoja, joilla on pyritty tarjoamaan apua ihmisten ongelmiin.

Alkoholi on aiheuttanut jo nykyisellään runsaasti haittoja lapsille. Sen käytöstä aiheutuvat haitat varsinkin lapsille ovat mittavat. Suomessa syntyvistä lapsista 4 % on arvioitu olevan eritasoisesti vaurioituneita FASD -lapsia, joiden vamma on syntynyt äidin raskausajan alkoholinkäytön takia. Lievemmat oireet jäävät usein tunnistamatta. Uusimpien tutkimusten mukaan jopa 14–15 % raskaana olevista äideistä jatkoi alkoholin käyttöä saatuaan tiedon raskaudesta. Elinikäisen vaurioitumisen lisäksi päihdeongelma vauvaperheessä heikentää vanhemman kykyä tunnistaa vauvan tarpeita, vastata niihin, olla vauvan kehitystä tukevassa vuorovaikutuksessa vauvan kanssa sekä lisää vauvan laiminlyönnin, kaltoinkohtelun ja huostaanoton riskiä.

Jo tällä hetkellä huostaanottojen määrä on Suomessa hälyttävän suuri suhteessa lasten määrään. Vanhemman alkoholiongelma lisää huomattavasti riskiä sille, että lapsi joutuu sijoitetuksi kodin ulkopuolelle. Vuonna 2023 kodin ulkopuolelle sijoitettuja oli 11 300 lasta ja näistä kiireellisesti sijoitettuja 4 873 lasta (kasvua edellisestä vuodesta 8 %) (Forssell, M. & Kuoppala, T. 2024.).

THL:n arvion mukaan (23/2024) Suomessa on noin 89 000 alaikäistä lasta, joiden toisella tai molemmilla vanhemmilla on jossain vaiheessa ennen lapsen täysi-ikäisyyttä vakava päihdeongelma. Lisäksi ainakin 42 000 lasta elää perheissä, joissa nämä ongelmat ovat ajankohtaisia. Vanhemman alkoholinkäyttö on jo nyt yksi merkittävimmistä syistä lastensuojelun toimenpiteiden perusteena, ja äidin päihteidenkäyttö on jo nyt yleisin syy pienten lasten huostaanottoihin. Alkoholiongelmosta kärsivien lasten vanhemmille alkoholijuomien toimittaminen kotiin mahdollistaa tauottoman juomisen ja madaltaa kynnystä siihen.

Lastensuojelun resurssien varmistaminen on tärkeää, sillä se on lasten viimesijainen keino saada tukea lapsen turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa. Ensi- ja turvakotien liitto on syvästi huolissaan nimenomaan kaikista haavoittuvimmissa olosuhteissa elävistä lapsista, joiden viimesijaisen tuen ja avun saannista ei olisi varaa leikata yhtään.

Vaikutukset muihin viranomaisiin

Lakiehdotuksessa arvioidaan myös, että ”erityisesti poliisin kotihälytystehtävät voisivat lisääntyä, mikäli alkoholiin käyttö kotioiloissa lisääntyy esityksen seurauksena. Toisaalta alkoholisidonnaiset hälytystehtävät ajoittuvat erityisesti ilta- ja yöaikaan. Koska alkoholijuoman toimitus olisi sallittua ainoastaan kello 9:stä kello 21:een, ei lakiesityksellä todennäköisesti olisi merkittävää vaikutusta yöaikaan tapahtuviin poliisin

tehtäviin”. Olemme asiasta eri mieltä, arvio alkoholin käyttöajoista suhteessa toimitusaikaan on hyvin ontuva.

Useat tutkimukset ja selvitykset ovat yksiselitteisiä siinä, että alkoholin saatavuuden lisääminen lisää kokonaiskulutusta. Näin ollen myös alkoholin kotiin toimittaminen lisää kokonaiskulutusta, mikä puolestaan lisää huomattavasti lapsen riskiä kohdata väkivaltaa, kaltoinkohtelua ja turvattomuutta. Kotiinkuljetuksella tilataan todennäköisesti suurempia määriä alkoholia ja suoraan kotiin. Kotiinkuljetuksen ajankohdan rajaaminen ei vähennä siitä aiheutuvia haittoja päiväsaikaan, vaan ne tuovat turvattomuutta ympäri vuorokauden ja lisäävät todennäköisesti myös poliisin hälytystehtäviä yöaikaan. Toisaalta haittojen lisääntyminen päiväsaikaan taas lisäisi niiden vaikutusta lapsiin.

Tarvitaan kokonaisharkintaa

Koska tällä lakimuutoksella todetaan olevan todennäköisiä haitallisia vaikutuksia terveyteen, turvallisuuteen ja lasten ja nuorten asemaan, tulee tätä lakia arvioida yhdessä lapsiin ja nuoriin vaikuttavien muiden lakimuutosten sekä sotepalveluihin osuvien leikkausten vaikutusten kanssa. Hyvinvointialueet ovat tällä hetkellä vaikeassa tilanteessa, resursseja vähennetään koko ajan jo entisestään liian pienistä resursseista, niin ennaltaehkäisevissä kuin kaikista viimeisissä vaihtoehtoissa, kuten lastensuojelussa. Tilanne on lasten näkökulmasta kestävä, eikä elinkeinoelämän tai aikuisten etu ei voi mennä lasten edun edelle yhteiskunnassa. Suomi on myös sitoutunut lapsen oikeuksien sopimukseen.

Hallitus on sanonut olevansa sitoutunut parantamaan sote-palveluiden saatavuutta, mutta koska tilanne on jo nyt huono sekä huonontunut entisestään hyvinvointialueiden heikon tilanteen takia, on parannusten tapahduttava ensin ja vaikuttavasti, ennen kuin tehdään muutoksia, jotka huonontavat tilannetta entisestään.

Mikäli lakimuutos päädytään hyväksymään, Ensi- ja turvakotien liitto esittää, että valiokunta edellyttäisi erityisesti lapsiin ja perheisiin lakimuutoksen seurauksena kohdistuvien vaikutusten säännöllistä seurantaa ja arviointia. Lisäksi kotiinkuljetusaikoja tulisi rajata illoista ja viikonlopuista nykyistä tiukemmaksi.

Oona Ylönen
Pääsihteeri
Ensi- ja turvakotien liitto ry

Miia Pikulinsky
Erityisasiantuntija
Ensi- ja turvakotien liitto ry